

Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες

Βασίλειος Κωτούλας
vaskotoulas@gmail.com

Εξ Αποστάσεως Σεμινάριο προς Εκπαιδευτικούς ΠΕ86
Πέμπτη 4 Ιουνίου 2020

Δομή εισήγησης

- Θα μιλήσουμε για...
  - ... τις Μαθησιακές Δυσκολίες και τις Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες
  - ... τη Δυσλεξία
  - ... τη Φωνολογική Επίγνωση & πώς αυτή σχετίζεται με το χειρισμό του γραπτού λόγου
  - ... την κοινωνική διάσταση των μαθησιακών δυσκολιών
  - ... τα συναισθηματικά χαρακτηριστικά των μαθησιακών δυσκολιών

Εκδηλώσεις που σχετίζονται με τις Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες στο χειρισμό του γραπτού λόγου

Περιοχή	Εκδηλώσεις – λάθη
Λόγος	Προφορική επικοινωνία χωρίς προβλήματα (κατά βάση) Έλλειμμα στη φωνολογική επεξεργασία ακόμη και σε επίπεδο ανάλυσης του ονόματός τους σε συλλαβές (<5 έτη).
Ανάγνωση	Ιδιαίτερη δυσκολία α) στην εκμάθηση των γραφοφωνημικών αντιστοιχιών, β) στην εκμάθηση του μηχανισμού αποκωδικοποίησης. Συλλαβιστή ανάγνωση, δυσκολίες στις πολυσύλλαβες λέξεις, στα συμφωνικά συμπλέγματα, στις σπάνιες λέξεις.
Ορθογραφία	Λάθη φωνολογικού τύπου: Μπερδεύει, παραλείπει, αντιμεταθέτει, προσθέτει γράμματα. Δεν τηρούνται οι συμβάσεις (κατευθύνσεις, αποστάσεις, κεφαλαία). Προβληματικός τονισμός. Λάθη ιστορικής ορθογραφίας: Καμιά έννοια ορθογραφίας.

Εκδηλώσεις που σχετίζονται με τις Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες στο χειρισμό του γραπτού λόγου

Περιοχή	Εκδηλώσεις – λάθη
Αναγνωστική κατανόηση	Οι στρατηγικές που αναπτύσσονται οδηγούν σε εσφαλμένα συμπεράσματα, ωστόσο δεν υπάρχει έλεγχος για να ακολουθηθεί μια άλλη οδός. Συμπέρασμα, η φτωχή κατανόηση.
Σύνταξη / Παραγωγή γραπτού λόγου	Σύνταξη που συχνά δεν οδηγεί σε νόημα, δεν είναι διακριτός ο ρόλος κάθε λέξης στην πρόταση.
Συλλογισμός	Δε χρησιμοποιεί στρατηγικές που οδηγούν σε αποτέλεσμα, δεν μπορεί να διαφοροποιήσει την επεξεργασία όταν δεν οδηγείται πουθενά.
Κοινωνικές σχέσεις	Εξαιρετικά φτωχή αυτοεικόνα. Υπάρχει πρόβλημα κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Οι παρέες είναι περιορισμένες.

Μαθησιακές Δυσκολίες (Hammill,1993)

Οι Μαθησιακές Δυσκολίες είναι ένας **γενικός όρος** που αναφέρεται σε μια **ανομοιογενή ομάδα διαταραχών** οι οποίες εκδηλώνονται με σημαντικές δυσκολίες στην πρόσκτηση και χρήση ικανοτήτων ακρόασης, ομιλίας, ανάγνωσης, γραφής, συλλογισμού ή μαθηματικών ικανοτήτων.

Οι διαταραχές είναι **εγγενείς** στο άτομο και αποδίδονται σε **δυσλειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος** και είναι δυνατόν να υπάρχουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής.

Οι Μαθησιακές Δυσκολίες συχνά **συνυπάρχουν με προβλήματα** σε συμπεριφορές αυτοελέγχου, κοινωνικής αντίληψης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Δε θεωρείται ότι έχει Μαθησιακές Δυσκολίες κάποιος που παρουσιάζει αισθητηριακά προβλήματα, νοητική καθυστέρηση, συναισθηματικές διαταραχές ή δέχεται την επίδραση εξωτερικών παραγόντων όπως οι πολιτισμικές διαφορές ή η ανεπαρκής διδασκαλία.

Orton Dyslexia Society Research Committee, (1994)

- Η Δυσλεξία είναι μια από διάφορες διακεκριμένες μαθησιακές δυσκολίες.
- Είναι μια διαταραχή ιδιοσυστασιακής προέλευσης με βάση τη γλώσσα, που χαρακτηρίζεται από δυσκολίες στην αποκωδικοποίηση λέξεων, που συνήθως αντανακλά ελλιπή φωνολογική επεξεργασία.
- Αυτές οι δυσκολίες στην αποκωδικοποίηση λέξεων συχνά είναι απροσδόκητες σε σχέση με την ηλικία και άλλες γνωστικές και ακαδημαϊκές ικανότητες και δεν είναι το αποτέλεσμα μιας γενικευμένης αναπτυξιακής αναπηρίας ή συναισθηματικής βλάβης.
- Η Δυσλεξία εκδηλώνεται από μεταβλητή δυσκολία με διάφορους τύπους λόγου, και συχνά περιλαμβάνεται εκτός των προβλημάτων με την ανάγνωση, ένα καταφανέστατο πρόβλημα στην ευχέρεια χρήσης στη γραφή και την ορθογραφία.

Δυσλεξία

(Lyon, Shaywitz & Shaywitz, 2003)

Η Δυσλεξία είναι μια ειδική μαθησιακή δυσκολία νευροβιολογικής προέλευσης.

Χαρακτηρίζεται από δυσκολίες ακριβούς και/ή ευχερούς αναγνώρισης λέξεων και από φτωχές ικανότητες ορθογραφίας και αποκωδικοποίησης. Οι δυσκολίες αυτές είναι το αποτέλεσμα ελλείμματος στο φωνολογικό επίπεδο της γλώσσας που συχνά είναι απροσδόκητο σε σχέση με άλλες γνωστικές ικανότητες και την παροχή αποτελεσματικής διδασκαλίας στο σχολείο.

Δευτερεύουσες συνέπειες μπορεί να περιλαμβάνουν προβλήματα στην αναγνωστική κατανόηση και μειωμένη αναγνωστική εμπειρία που μπορεί να εμποδίσει την ανάπτυξη του λεξιλογίου και γνώσεων υποβάθρου.

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

International Classification of Diseases (ICD 10)

Η διαταραχή εκδηλώνεται στα πρώιμα στάδια της εκμάθησης του γραπτού λόγου, με δυσκολίες κατά την εκφώνηση του αλφαβήτου, την απόδοση της ορθής ονομασίας κάθε γράμματος, το σχηματισμό απλών ομοιοκαταληξιών για λέξεις και την ανάλυση ή την κατηγοριοποίηση των φθόγγων (παρά τη φυσιολογική ακουστική οξύτητα). Αργότερα, ενδέχεται να παρουσιαστούν προβλήματα κατά τη μεγαλόφωνη ανάγνωση, όπως: α) παραλείψεις, υποκαταστάσεις, στρεβλώσεις ή προσθήκες λέξεων ή συλλαβών σε λέξεις, β) αργός ρυθμός ανάγνωσης, γ) λανθασμένο ξεκίνημα, δισταγμοί μακράς διάρκειας ή «απώλεια θέσης» στο κείμενο και ανακριβής χωρισμός των φράσεων και δ) αναστροφές λέξεων μέσα σε προτάσεις ή γραμμάτων μέσα σε λέξεις.

Διαγνωστικά Κριτήρια

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM 4)

- ❧ Μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται από μειωμένη επίδοση του παιδιού στην ακρίβεια, την ταχύτητα ή την κατανόηση του κειμένου που διαβάζει. Η διαταραχή εκδηλώνεται τόσο στη φωναχτή όσο και στη σιωπηρή ανάγνωση με παραμορφώσεις, υποκαταστάσεις ή παραλείψεις, αργοπορία και πολλά λάθη στην κατανόηση.
- ❧ Διαγνωστικά κριτήρια: *ουσιαστικά κάτω από το αναμενόμενο* επίδοση στην ανάγνωση με κριτήρια την ηλικία, τη νοημοσύνη και την εκπαίδευση του ατόμου.

Πώς μεταφράζεται αυτή η δυσλειτουργία του ΚΝΣ;

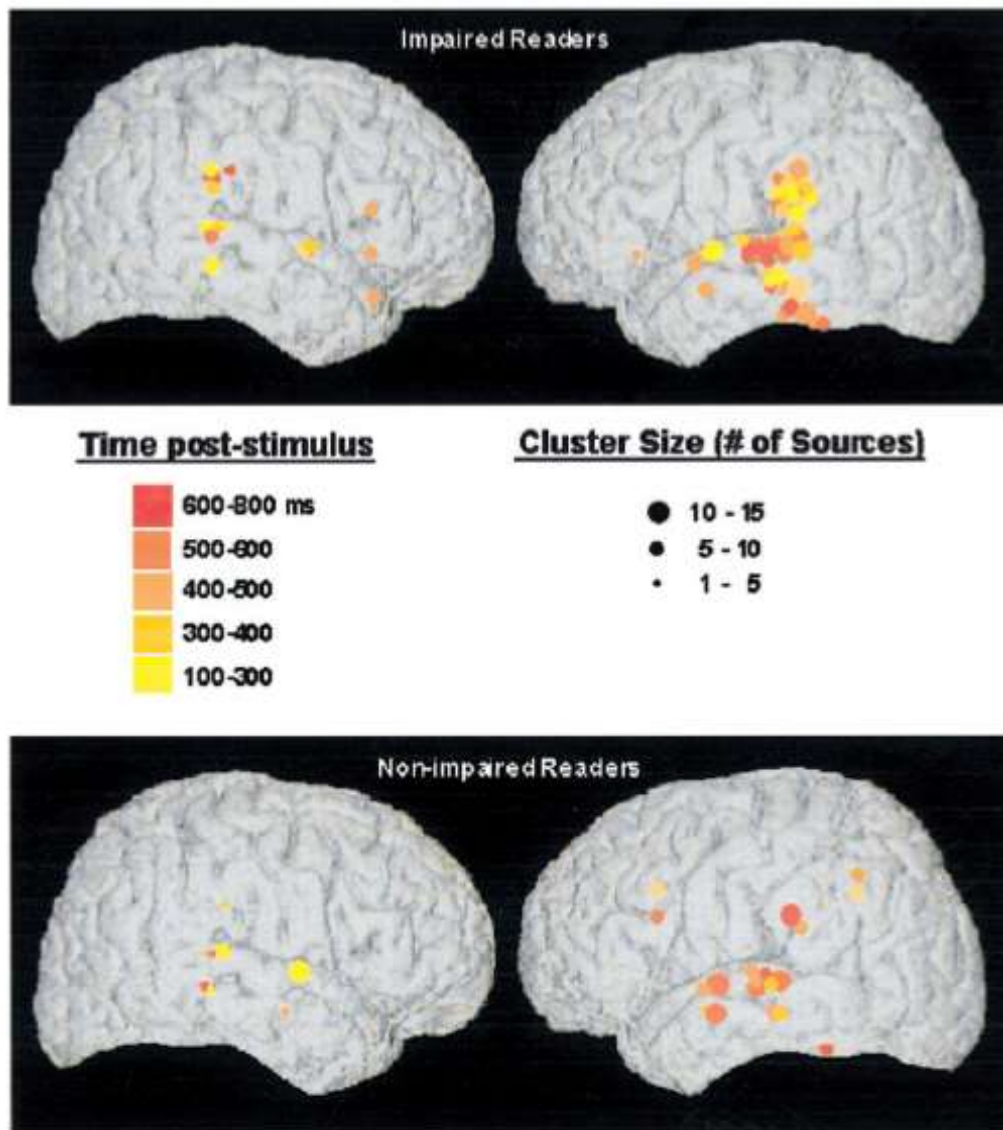
Οι διαταραχές είναι **εγγενείς** στο άτομο και αποδίδονται σε δυσλειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος και είναι δυνατόν να υπάρχουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής.

Ανομοιογενής ομάδα διαταραχών

Τόσο ο τρόπος όσο και η αιτιολογία διαφέρουν.
Δύσκολο να εντοπιστούν κάποια κοινά χαρακτηριστικά.
Παρόλα αυτά έχουν καταγραφεί:

- Δυσκολίες αντίληψης
- Διαταραχές προσοχής
- Διαταραχές μνήμης
- Εξελικτικές διαταραχές λόγου και ομιλίας
- Αδυναμία στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες
- Έλλειμμα φωνολογικής επεξεργασίας
- Μεταγνωστικές δυσκολίες (έλεγχος και ρύθμιση της μαθησιακής συμπεριφοράς, γνώση της γνώσης).
- Κοινωνικο-συναισθηματικά προβλήματα

**Διαφορετική
εγκεφαλική
δραστηριότητα από
τους δυσλεξικούς
αναγνώστες
(ελέγχονται οι
περιοχές
ενεργοποίησης και
οι χρόνοι)**

Simos, P.G., Breier, J.I., Fletcher, J.M., Bergman E., & Papanikolaou, A., (2000). Cerebral Mechanisms Involved in Word Reading in Dyslexic Children: A Magnetic Source Imaging Approach. *Cerebral Cortex*, 10: 809-816.

Figure 2. Summary of the locations of active areas compiled from individual data for the auditory word recognition task. The layout, timing and amount of activity scales are the same as in Figure 1. It appears that impaired readers showed activity in temporoparietal cortices that was greater in degree as well as earlier in onset (after stimulus presentation) than non-impaired readers.

Φωνολογική / Φωνημική Επίγνωση

- η ικανότητα επεξεργασίας λέξεων όσον αφορά στη φωνολογική τους δομή ξέχωρα από τα νοήματά τους ή την τυπική τους χρήση (Gough, Larson, & Yopp, 1993, Rack, 1997: 125, Torneus, 1984) και την ορθογραφική τους δομή (Nicholson, 1997: 53)
- μια μεταγλωσσική δεξιότητα που περιλαμβάνει τη συνείδηση της κατάτμησης των λέξεων στο επίπεδο του φωνήματος κατά τον προφορικό λόγο (Pennington, Van Orden, Smith, Green & Haith, 1990: 1760)
- η ικανότητα στον προφορικό λόγο, να εστιάζεται στα, και να χειρίζεται τα, φωνήματα (Ehri, Correro, Shanahan, Willows & Yatvin, 2000:2-1)
- η συνείδηση των φωνολογικών κομματιών που απαρτίζουν τον προφορικό λόγο – των κομματιών εκείνων που αντιπροσωπεύονται από μια αλφαβητική ορθογραφία (Blachman, 2000: 483).

Γιατί το φώνημα δεν είναι διακριτό;

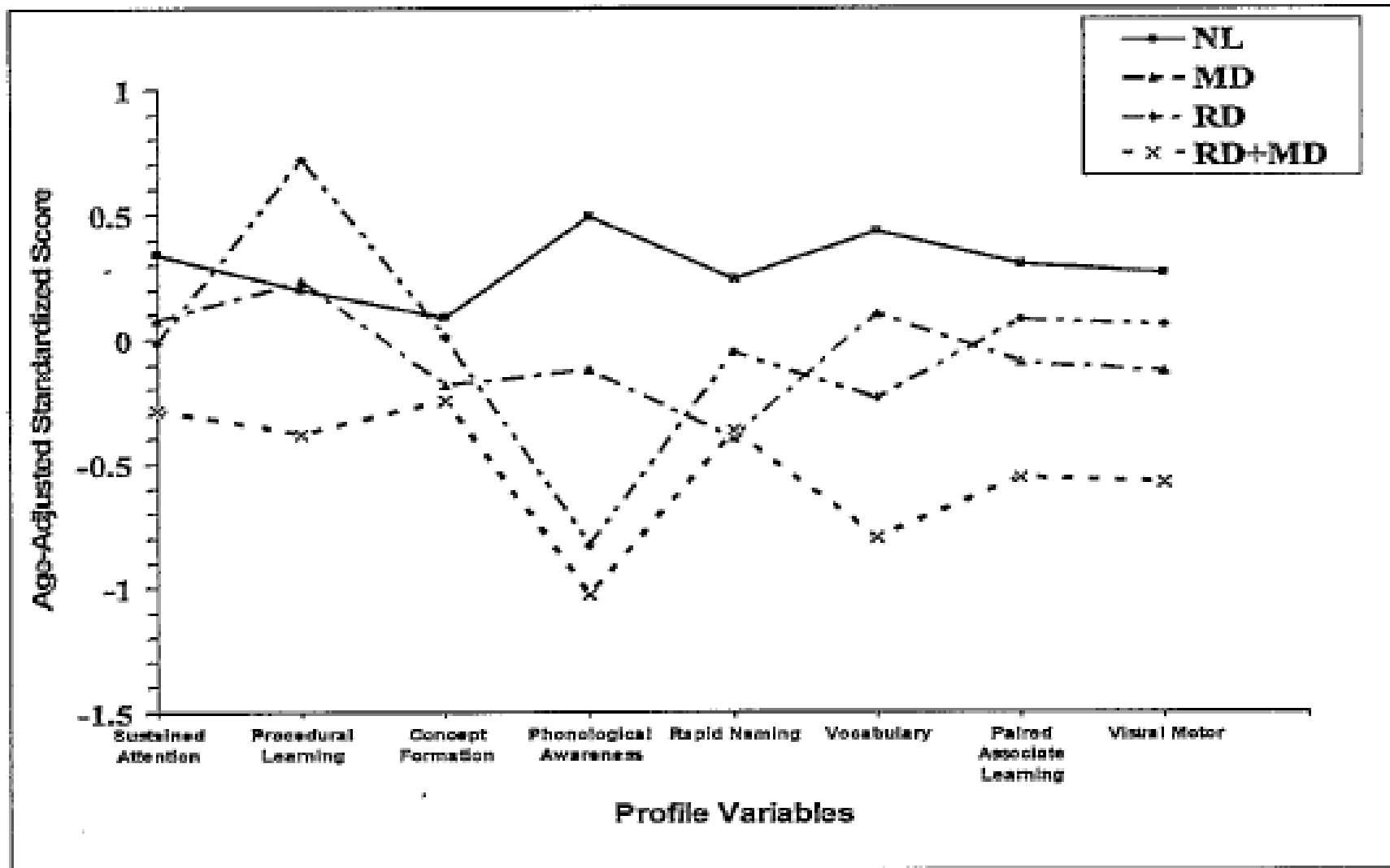

- Δεν εκφέρεται αυτόνομο αλλά επηρεάζεται από τα φωνήματα που προηγούνται κι έπονται. Παράδειγμα τα δύο /κ/ της λέξης [κακός].
  - Η ακουστική ανάλυση που γίνεται από το αυτί, πραγματοποιείται σε κομμάτια μεγαλύτερα του φωνήματος όπως είναι για παράδειγμα οι συλλαβές που έχουν κι αυτονομία στην εκφορά τους.
  - Το φώνημα είναι αυθαίρετο.
  - Το φώνημα είναι αφηρημένο
- ... ΜΗΠΩΣ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΜΙΛΟΥΜΕ ΓΙΑ ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

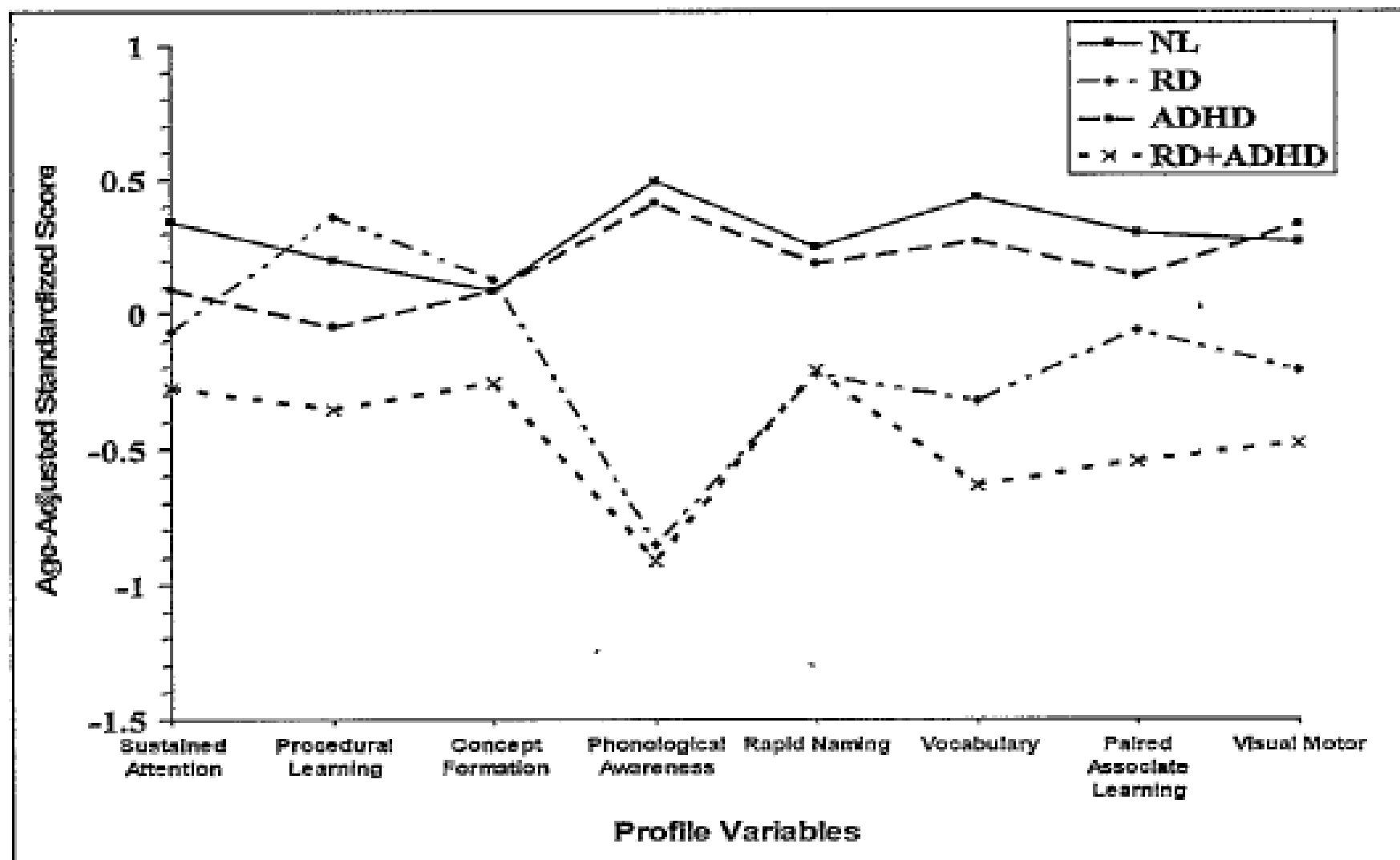
Κατηγοριοποιήσεις

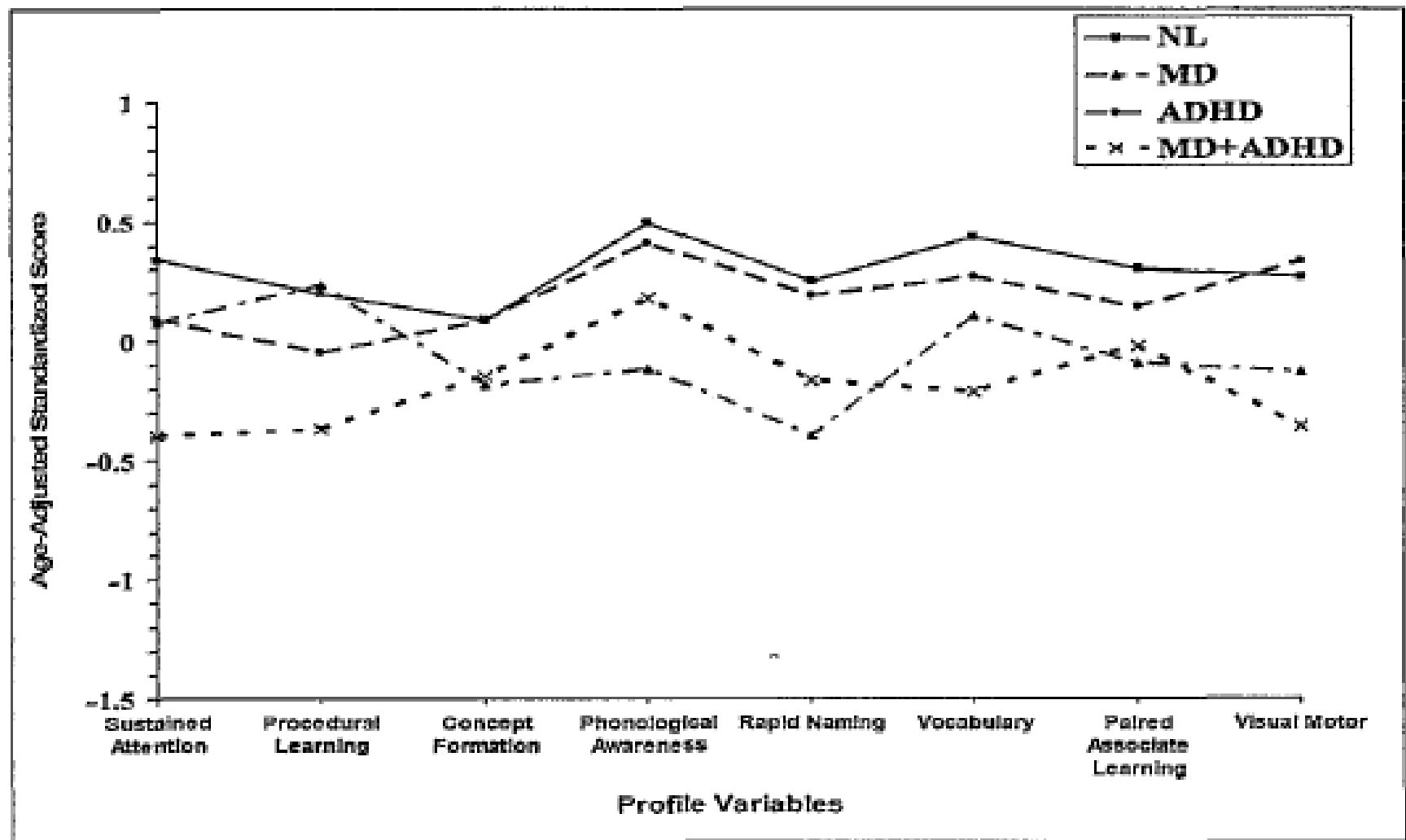
- **Fletcher, J., Lyon, G., Fuchs, L., & Barnes, M., (2007).** *Learning disabilities – from identification to intervention*. NY: The Guilford Press.
- **Fletcher, J., Morris, R., Lyon, G., (2003).** Classification & definition of learning disabilities: An integrative perspective. Στο H.L. Swanson, K.R. Harris & S. Graham (Eds.) *Handbook of Learning Disabilities*. NY: The Guilford Press.

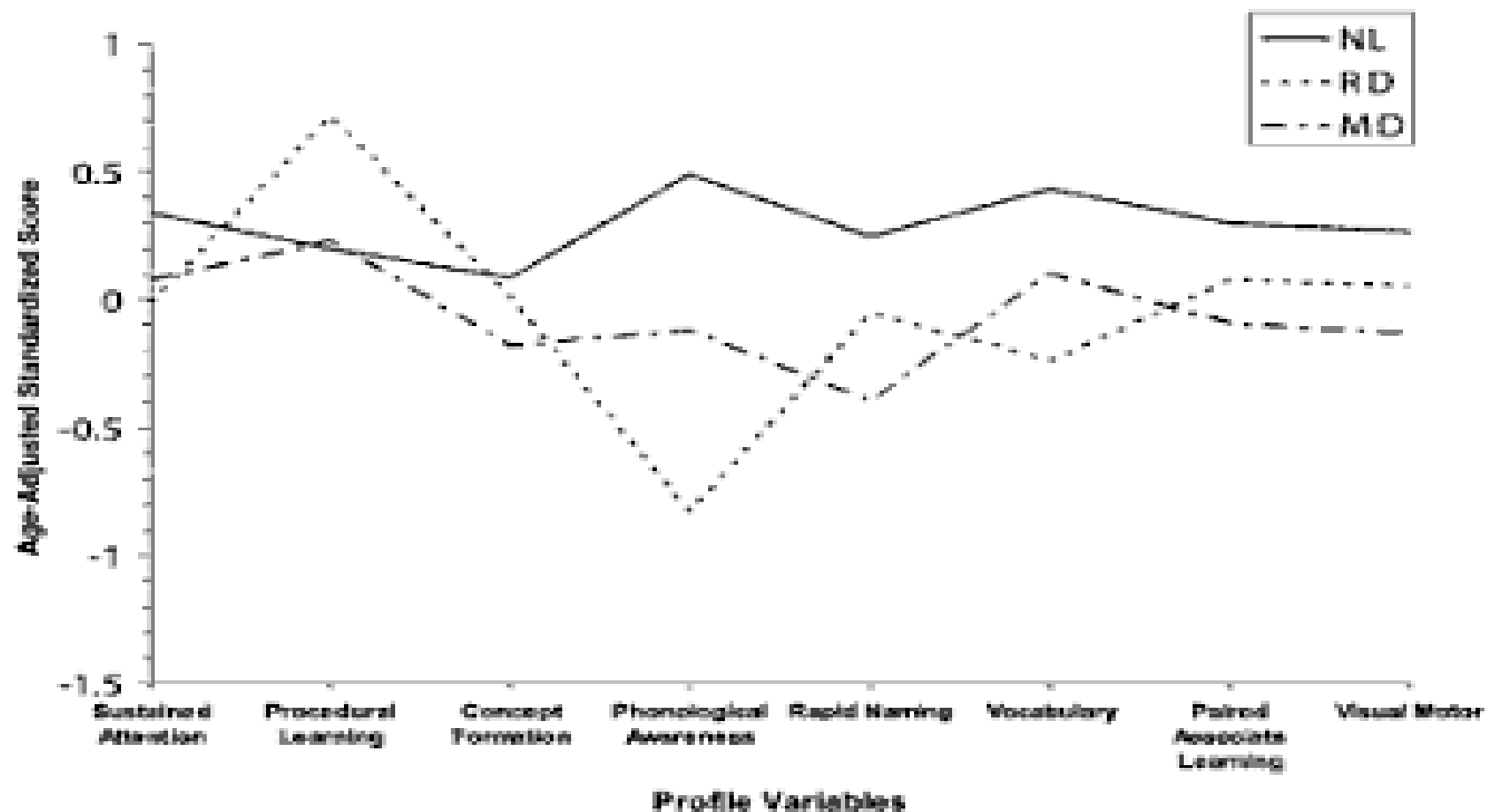
FIGURE 1. Cognitive profiles of typical achievers (NL), only reading disabilities (RD), only math disabilities (MD), and both reading and math disabilities (RD + MD).

FIGURE 2. Cognitive profiles of typical achievers (NL), only reading disabilities (RD), only attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD), and both RD and ADHD.

FIGURE 3. Cognitive profiles of typical achievers (NL), only reading disabilities (RD), only math disabilities (MD), only attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD), and both MD and ADHD.

FIGURE 3.6. Profiles across different cognitive tests for children who are impaired only in reading (RD) and in math (MD) relative to typical achievers (NL). The groups differ in shape and elevation, suggesting three distinct groups.

Κοινωνική Διάσταση των Μαθησιακών Δυσκολιών

ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Μαθητές με ΜΔ: Παρίες του συστήματος;

- Ανάμεσα στους επί μακρόν άνεργους ενηλίκους ένα ελάχιστο ποσοστό 20% είχε σοβαρά προβλήματα με την ανάγνωση, τη γραφή ή/και την αρίθμηση. (Pumfrey & Reason, 1991)
- Το 75% των εγκληματιών ανηλίκων στις ΗΠΑ είχαν ένα προηγούμενο ιστορικό αναγνωστικής αποτυχίας. (Brown, 1978)

Προβλήματα για όλους...

- Το άτομο που στερείται των βασικών δεξιοτήτων παρεμποδίζεται σε σοβαρό βαθμό στις προσωπικές επιλογές της ζωής του, ιδιαίτερα στον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό τομέα καθώς και στη διαπροσωπική του επικοινωνία.
- Οι χαμηλές επιδόσεις στο ανταγωνιστικό σχολείο γεννούν αισθήματα απογοήτευσης, αμηχανίας, προσωπικής ανεπάρκειας ή/και αυτό-υποτίμησης.
- Αντικοινωνική συμπεριφορά, κοινωνική απόσυρση και επιθετικότητα είναι συμπεριφορές που μπορεί να υιοθετηθούν προκειμένου να βρει θέση στην ομάδα.
- Γονείς και εκπαιδευτικοί μοιράζονται αγωνίες και χρεώνονται ευθύνες για τα προβλήματα του παιδιού.

Jorm, (1983): Αιτία ή αποτέλεσμα των ΜΔ η αντικοινωνική συμπεριφορά;

Δυσοίωνες προοπτικές

- Δεν είναι λίγες οι έρευνες που έχουν δείξει πως οι δυσκολίες των μαθητών με ΜΔ δεν αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά. Ενδεικτικά...
- Allington (1997, 1998): το υφιστάμενο σύστημα αντιμετώπισης των ΜΔ είναι πολύ πιθανό πως γεννά ΜΔ...!
- Παρά το γεγονός της διερεύνησης της φύσης των ΜΔ, οι προτάσεις για τη διδακτική τους αντιμετώπιση περνούν στα προγράμματα σπουδών με σχετική καθυστέρηση.
- Περιθωριοποίηση

Συναισθηματικά χαρακτηριστικά των Μαθησιακών Δυσκολιών

ΚΙΝΗΤΡΑ
ΑΙΤΙΑΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ
ΑΥΤΟΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΣΤΟΧΟ

Προβλήματα κινήτρων

- Μειωμένη πρόθεση για ενεργητική μάθηση
- Μειωμένο ενδιαφέρον για ό,τι σχετίζεται με τη σχολική μάθηση
- Άρνηση ή αντίσταση στην καταβολή προσπάθειας για την ολοκλήρωση ενός έργου
- Ισχυρή πεποίθηση ότι δεν μπορούν να μάθουν ή να καταφέρουν τίποτα (μαθημένη αβοηθησία)
- Εξάρτηση από άλλους και αναζήτηση κοινωνικής ενίσχυσης
- Προτίμηση της εξωτερικής ενίσχυσης, έναντι της εσωτερικής.

Απόδοση αιτιακών προσδιορισμών επιτυχίας και αποτυχίας

- Πού αποδίδεται η επιτυχία ή αποτυχία σε ένα έργο.
- Οι 5 συνήθεις παράγοντες είναι:
  - ✦ Ικανότητα
  - ✦ Προσπάθεια
  - ✦ Σημαντικοί άλλοι
  - ✦ Ευκολία / Δυσκολία
  - ✦ Τύχη
- Τα παιδιά με ΜΔ αποδίδουν:
  - την αποτυχία σε εσωτερικούς παράγοντες (ικανότητα).
  - την επιτυχία σε εξωτερικούς παράγοντες (ευκολία, τύχη, σημαντικοί άλλοι).
- Φαύλος κύκλος αποτυχίας.

Αυτο - αποτελεσματικότητα

- Η πεποίθηση κάποιου για τις ικανότητές του να οργανώσει και να εκτελέσει τις ενέργειες που θα οδηγήσουν στην ολοκλήρωση ενός έργου.
- Υποκειμενική
- Η υψηλή εκτίμηση ικανοτήτων οδηγεί σε:
  - Υψηλούς στόχους
  - Προσπάθεια
  - Επιμονή
  - Επιτυχία
- Η χαμηλή εκτίμηση οδηγεί σε:
  - Χαμηλή ακαδημαϊκή αυτο – εικόνα
  - Χαμηλές προσδοκίες για μελλοντική ακαδημαϊκή επίδοση.

Προσανατολισμός στον στόχο

- Ο τρόπος με τον οποίο προσανατολιζόμαστε στη μάθηση και στη γνώση.
- Προσανατολισμός στη βαθιά γνώση
- Προσανατολισμός στην επίδοση

Κρίσιμη παράμετρος η διαδικασία ανατροφοδότησης

- Χαρακτηριστικά: εστιασμένη, εξατομικευμένη και ατομική, περιγράφει τα ισχυρά και τα αδύναμα χαρακτηριστικά του έργου και προτείνει ενέργειες για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες.
- Προσοχή: Ανατροφοδότηση δεν μπορεί να θεωρείται ένα γενικόλογο σχόλιο που μπορεί να μειώνει το παιδί!

ΕΚΘΕΣΗ 6η

1-4-2011

"Ευτυπώσεις από επίσκεψη σε αρχαιολογικό χώρο ή μουσείο"

Μια ημέρα είχαμε πάει μια υπέροχη εκδρομή μονοήμερη! Τα Γιαννενα και τα οποία ήταν ο προορισμός μας είχαμε την τιμή να βρέθουμε σε ένα μουσείο τα κέρνα αρμάβρατα ήταν σαν να ήταν οι ίδιοι οι ήρωες όπως ο Καρραφάκας, η Μπουμπουλίνα, η Μαντζού και πολλοί άλλοι ηρώες της επανάστασης είχε επίβλεψη τον τρόπο με τον οποίο αρμόζονταν η φιλική σταίρια. Βρισκόταν πίσω από ένα μεγάλο τζαμί ο Καλοκτριωνής πάνω στο άσπρο του αλάχου ανάμεσα στους πεδαιμένους τούρκους.

Όλα ήταν πολύ όμορφα η λεπτομέρεια έκανε τη διαφορά φάνταζαν όλα τόσο ζωντανά και η αναπαράσταση ήταν τόσο

ζωντανή και σε κάποια στιγμή ανατριχιάξαμε όταν τελίωσε η ξενάγηση βγήκαμε στο καταπράσινο κήπο με τα λουλούδια και καθίσαμε στα τραπέζια! Θα ήθελα να ξαναπάω γιατί μου έκανε μια πολύ καλή εντύπωση!

Μαθε ορθογραφία
Σωτηρία

Επιτέλους

Οπως ήρθε

Φύση

ετσι

Πίνακας καθηκόντων

33

1. Σκέφτομαι μια ιδέα για το θέμα της έκθεσης.

2. Βάζω ημερομηνία και όνομα.

		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

3. Γράφω με προσοχή τις ιδέες μου.

4. Ζητώ βοήθεια από το δάσκαλο ή ψάχνω στο λεξικό για μια λέξη.

5. Κυκλώνω τις λέξεις που δεν είμαι σίγουρος και τις διορθώνω μετά.

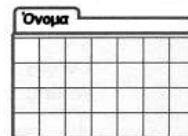
6. Βάζω το γραπτό μου στο ντοσιέ

7. Καθαρίζω το θρανίο.

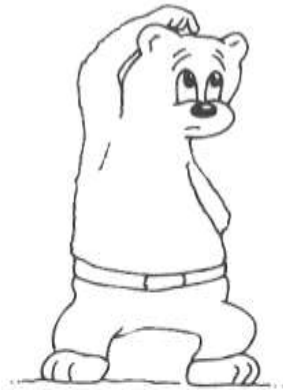

8. Πηγαίνω το ντοσιέ στην έδρα.

Αυτοκαθοδήγηση

34

Τι πρέπει να κάνω;

**Ξέρω κάποια
σχέδια;
Ποιά είναι;**

Πώς προχωράει το σχέδιό μου;

Πώς τα πήγα; Τα κατάφερα;

Αυτοκαθοδήγηση

Αυτο-καθοδηγούμενος τροχός ανάγνωσης

Ευχαριστώ για την προσοχή σας!

Επικοινωνία:
vaskotoulas@gmail.com